

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-42>

УДК 81'33

Перхач Р.-Ю.Т., Кисіль Д.О.

Національний університет «Львівська політехніка»

СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТОМАТОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Анотація. Магістерську роботу «Структурні та семантичні особливості стоматологічних термінів» присвячено аналізу структурно-семантичним ознакам українських, англійських та французьких термінів в інструкціях до медичних препаратів. Мета дослідження – проаналізувати та виокремити істотні характеристики термінів медицини; проаналізувати терміни в стоматологічній термінології України, США та Франції, визначити словотвірну структуру таких термінологічних утворень, з'ясувати особливості їхнього функціонування; визначити словотвірну структуру таких термінологічних утворень, з'ясувати особливості їхнього функціонування; з'ясувати місце термінів в фармацевтичній терміносистемі, вивчити їхню структуру й походження; систематизувати теоретичний матеріал стоматологічних термінів.

Ключові слова: термін, стоматологічна термінологія, термінологічна система, структура терміна, медична лексика, терміни-словосполучення, фахове мовлення, термінологічна одиниця, інструкція до медичного препарату.

Perkhach Roksolana-Yustyna, Kysil Daria

Lviv Polytechnic National University

STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES OF DENTAL TERMS

Summary. The master's thesis "Structural and Semantic Features of Dental Terms" is devoted to the analysis of structural and semantic features of Ukrainian, English and French terms in the instructions for medical preparations. The purpose of the study is to analyze and distinguish essential characteristics of medical terms; to analyze the terms in the dental terminology of Ukraine, the USA and France, to determine the word structure of such terminological entities, to find out the peculiarities of their functioning; to determine the word structure of such terminological formations, to find out the peculiarities of their functioning; to determine the place of terms in the pharmaceutical term system, to study their structure and origin; systematize the theoretical material of dental terms in the texts of instructions for medical preparations; to find out the general ways of translating the dental vocabulary of English and French-speaking medicines; to analyze the main tendencies of terms formation in English and French-speaking medicines; to define productive ways of translating the semantic and structural features of dental terms in the texts of English and French-speaking instructions for medical products. The following methods were used for studying the material: descriptive and comparative methods, contextual and quantitative analyses. The results of the study described the content and concept of the term "term" and "medical term", as well as their classification; principles of the research that underlies functional semantics and proposing a methodology for computer-assisted analysis; the disclosure of the major problems of translation in terminology; the characterization of various methods and variations of translation of medical terminology in the instructions for dental preparations. The conclusions of the study indicate the need for further studies of medical terminology. It is necessary to continue improving the standardization of medical terminology and the compilation of dictionaries of different types on the material of the instructions for medical preparations.

Keywords: term, dental terminology, terminological system, structure of the term, medical vocabulary, terms-phrase, professional speech, terminological unit, instruction to the medical preparation.

Постановка проблеми. Термінологічна система стоматології – одна з найскладніших у мові медицини. Стрімка інтернаціоналізація медичної комунікації та утворення великої кількості нових термінів спонукають лінгвістів до поглибленого вивчення медичної стоматологічної термінології.

На важливість досліджень у галузі стоматологічної клінічної термінології вказували як мовознавці, так і медики. Вона зумовлена тим, що це найдавніша термінологія, на прикладі якої можна простежити шляхи становлення, розвитку та вдосконалення термінів, реалізацію семантичних процесів, певні тенденції, способи і засоби словотворення, а також функціонування цих засобів саме в галузі медицини.

На жаль, сучасні автори наукових праць зі стоматології далекі від належного рівня знань норм української мови [4, с. 6].

За спостереженнями, найбільші труднощі в користуванні стоматологічними термінами викликає родовий відмінок однини іменників чоловічого роду 2 відміни [5, с. 95].

Проте в україністиці досі немає комплексної праці, в якій би було всебічно досліджено медико-клінічну терміносистему стоматології на основі системно-семасіологічного, ономасіологічного і функціонально-комунікативного аналізу, що уможливило б реалізацію завдання семіологічного опису стоматологічної лексики. У наш час, як свідчить аналіз сучасних джерел по стоматологічній термінології, недостатньо вивчено медико-клінічну стоматологічну термінологію, невпорядковано її словниковий склад, що пов'язано з відсутністю в українській мові повного словника стоматологічних клінічних термінів, а також відсутністю повного переліку клінічних термінів із визначеннями в наявних медичних тлумачних словниках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У роботах вітчизняних лінгвістів розглядаються питання сучасної термінології як у межах загальної лексикології, так і в межах її семантичного, граматичного та дериваційного аспектів, у розвитку теорії терміна загалом [9, с. 312].

В останні роки більшої уваги як світовими, так і українськими лінгвістами низка праць присвя-

чена вивченню медичної термінології (Косенко, Литвиненко, Лещенко, Перхач), особливостям багатокomпонентних термінів (Дроздова), функціонально-стильовим параметрам (Сизонов), структурно-семантичним особливостям інструкцій (Станівчук).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність роботи зумовлена тим, що на даний момент у нас існує потреба у дослідженні структурно-семантичних особливостей стоматологічних термінів у інструкціях до медичних препаратів та обробки засобів перекладу цих інструкцій. Через це, дослідження термінів до медичних препаратів, зі сторони перекладознавчого та семантичного аспектів дасть можливість виявити виняткові своєрідності та відмінності української, англійської та французької термінології.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз українських, англійських та французьких термінів в інструкціях до стоматологічних препаратів у перекладознавчому аспекті. Задана мета передбачає розв'язання таких завдань: описати та систематизувати закономірність еволюції медичної термінології в Україні, США та Франції; розглянути структуру інструкцій до медичних препаратів; описати методику аналізу термінів, характерних для текстів інструкцій до медичних препаратів; встановити структурно-семантичні особливості встановленої реалізації термінів інструкцій до медичних препаратів.

Виклад основного матеріалу. Медична термінологія як сукупність назв та понять зародилася разом із медициною, ще до зародження термінології як науки [7, с. 145].

Фахова мова є природним середовищем виникнення та функціонування термінів, які номінують поняттєву базу спеціальної галузі знань [6, с. 197].

Поповнення медичної термінології відбувається за допомогою традиційних словотвірних засобів мови (морфологічний, синтаксичний і семантичний способи) на основі наявної фахової й загальноживаної лексики [2, с. 69].

Усі складні терміни можна поділити на дві групи: двокомпонентні та багатокomпонентні. Найбільш поширеними є двокомпонентні терміни, переклад яких не викликає особливих труднощів за умови досконалого володіння однокомпонентними медичними термінами [1, с. 24].

Термін аналізується як основний елемент фахової мови медика, виходячи з його звукової характеристики та лексико-семантичних особливостей. Правопис медичних термінів та відмінювання термінів-іменників на прикладі назв захворювань, симптомів розкривають актуальні аспекти проблеми передавання запозиченої лексики українською мовою [3, с. 115].

Основу матеріалу дослідження складають тексти інструкцій до медичних препаратів (загалом 600 інструкцій, по 200 кожного з досліджуваних мов). Тексти сформовано згідно з міжнародною анатомо-терапевтично-хімічною класифікацією (англ. Anatomical Therapeutic Chemical Classification System). Інструкції до медичних препаратів були затверджені протягом 2000-2018 рр., відібрані з інтернет-ресурсів Міністерства Охорони Здоров'я України, WebMD – Better information. Better health, Base de Donnees publique de medicaments.

Медичні препарати, які реалізуються в аптеках, мають при собі супровідні листівки – інструкції до правильного вживання. У лінгвістиці інструкцію визначають як текст, що являє собою певний вид дискурсу, а отже, має його основні характеристики. Інструкція включає певні макроструктури, котрі визначають її тематичний зміст [10, с. 230].

Тексти інструкцій, описуючи різні препарати, виявляють, проте, спільні риси структурної організації. Простежується чітке структурне членування текстового корпусу на окремі ділянки. Розмежування здійснюється за допомогою системи заголовків та підзаголовків. Система заголовків та підзаголовків утворює структурний каркас тексту, а виокремлені в межах каркасу блоки мають певне семантичне наповнення і прагматичну настанову.

На базі однакових інструкцій трьох термінологічних систем було створено паралельний порівняльний корпус. Побудова порівняльного лінгвістичного корпусу фармацевтичних інструкцій проводилася поетапно. Було сформовано джерельну базу даних із інтернет-ресурсів відповідно до анатомо-терапевтичної класифікації. Оскільки матеріал будь-якого дослідження в корпусній лінгвістиці повинен бути хронологічним та тематично однорідним, то для цього було обрано однакові українськомовні (200 шт.), англійськомовні (200 шт.) та французькомовні (200 шт.) інструкції до медичних препаратів.

У результаті проведення лексичного розбору було здійснено ручну лематизацію. Після завершення лематизації, відбувалася вибірка за частинами мови зі словників та енциклопедій медичного змісту.

Методом суцільної вибірки було відібрано термінологічні одиниці в українськомовних, англійськомовних та французькомовних інструкціях.

Медична термінологія – велика, динамічна та структурована система, про що опосередковано свідчить термінонасиченість текстів інструкцій до медичних препаратів [8, с. 171].

Висновки і пропозиції. Утворення повного медичного словника стома-тологічних термінів допоможе розв'язати наступні завдання:

- розглянути питання про мовний статус стоматологічних медико-клінічних термінів, з'ясувати їх знакову специфіку;
- проаналізувати шляхи формування системи стоматологічної клінічної термінології, визначити джерела її поповнення;
- дослідити способи термінотворення, вказати на основні словотвірні моделі, визначити статус і семантичні характеристики формантів – складників терміна;
- виявити лексико-семантичні особливості досліджуваної термінології; проаналізувати причини, що зумовили синонімізацію найменувань у підмові даної галузі;
- визначити шляхи унормування стоматологічної медико-клінічної термінології на сучасному етапі.

Цінність дослідження виявляється в тому, що його результати можуть бути використані під час вивчення таких курсів: загального мовознавства, зіставного мовознавства, практики перекладу, прикладної та когнітивної лінгвістики, у спецкурсах із термінознавства, перекладознавства,

когнітивної семантики, лінгвокультурології та міжкультурної комунікації.

Кожному досліднику, лікарю, зокрема і стоматологу, необхідні розвинуті чуття наукової мови, мовний смак, володіння науковим стилем мов-

лення і письма, мовними засобами наукового, насамперед вузькоспеціалізованого тексту. Ці якості є результатом цілеспрямованої роботи над собою, можливості для якої відкриває пропозиція стаття.

Список літератури:

1. Дроздова Т.В. Типи і особливості багатокомпонентних термінів в сучасній англійській мові на матеріалі термінології виробництва штучного холоду. Московський державний лінгвістичний університет. 1989. С. 24.
2. Косенко А.В. Основні характеристики англійської медичної термінології. *Науковий Вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 18. Том 2. С. 68–70.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Термінологічні проблеми в новій навчальній літературі медичного профілю. *Філологічні дослідження: Філологія і медицина*. 2014. № 11. С. 114–121.
4. Лещенко Т.О. Мовно-жанрова специфіка наукової статті зі стоматології як цілісного наукового твору. *Український стоматологічний альманах*. 2012. № 1. С. 3–11.
5. Лещенко Т.О. Унормованість термінів з ортопедичної стоматології. *Український стоматологічний альманах*. 2012. № 2. С. 93–99.
6. Місник Н.В. Медичний словник як основне джерело систематизації та унормування галузевої термінології. *Українська термінологія і сучасність* : матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. 1997. С. 197–199.
7. Перхач Р.-Ю.Т. Етапи розвитку терміна і терміносистеми у медицині і фармації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2014. Випуск 46. С. 145–147.
8. Перхач Р.-Ю.Т. Корпус інструкцій до медичних препаратів як метод дослідження медичної термінології. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2015. Випуск № 13. С. 171–175.
9. Сизонов Д. Функціонально-стильові параметри медичної термінології. *Лінгвістичні студії*. 2011. С. 312–317.
10. Станівчук В.В. Структурно-семантичні особливості фармацевтичних текстів-інструкцій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови. 2011. Випуск 7. С. 230–234.

References:

1. Drozdova, T.V. (1989). *Typy i osoblyvosti bahatokomponentnykh terminiv v suchasni anhliskii movi* [Types and features of multicomponent terms in modern English on the material of the terminology of artificial cold production] (PhD Thesis). Moscow : Moscow State Linguistic University.
2. Kosenko, A.V. (2015). *Osnovni kharakterystyky anhliskoi medychnoi terminolohii* [Basic characteristics of English medical terminology]. *Scientific Bulletin of the International Humanities University*, no. 18, vol. 2, pp. 68–70.
3. Lytvynenko, N.P., & Misnyk, N.V. (2014). *Terminolohichni problemy v novii navchalnii literaturi medychnoho profilu* [Terminological problems in the new medical literature]. *Philological Studies: Philology and Medicine*, no. 11, pp. 114–121.
4. Leshchenko, T.O. (2012). *Movno-zhanrova spetsyfika naukovoї statti zi stomatolohii yak tsilisnoho naukovoho tvoru* [The linguistic and genre specificity of a scientific article on dentistry as a complete scientific work]. *Ukrainian dental almanac*, no. 1, pp. 3–11.
5. Leshchenko, T.O. (2012). *Unormovanist terminiv z ortopedychnoi stomatolohii* [Normality of terms in orthopedic dentistry]. *Ukrainian dental almanac*, no. 2, pp. 93–99.
6. Misnyk, N.V. (1997). *Medychnyi slovnyk yak osnovne dzherelo systematyzatsii ta unormuvannia haluzevoi terminolohii* [Medical vocabulary as the main source of systematization and standardization of industry terminology]. *Ukrainian terminology and modernity* : materials of the Second All-Ukrainian Scientific Conference, pp. 197–199.
7. Perkhach, R.-Y.T. (2014). *Etapy rozvytku termina i terminosystemy u medytsyni i farmatsii* [Stages of the term and term system development in medicine and pharmacy]. *Scientific Notes of the National University "Ostroh Academy". Series "Philological"*. Issue 46, pp. 145–147.
8. Perkhach, R.-Y.T. (2015). *Korpus instruktzii do medychnykh preparativ yak metod doslidzhennia medychnoi terminolohii* [Corpus of instructions for medical preparations as a method of research of medical terminology]. *Philological studios. Scientific Bulletin of Krivoy Rog State Pedagogical University*, no. 13, pp. 171–175.
9. Syzonov, D. (2011). *Funktsionalno-stylovi parametry medychnoi terminolohii* [Functional-style parameters of medical terminology]. *Linguistic studios*, pp. 312–317.
10. Stanivchuk, V.V. (2011). *Strukturno-semantychni osoblyvosti farmatsev-tychnykh tekstiv-instruktzii* [Structural and semantic features of pharmacist texts-instructions]. *Scientific journal of MP Dragomanov National Pedagogical University*. Series 10 : Problems of grammar and lexicology of the Ukrainian language, no. 7, pp. 230–234.